

รำลึกซึ้ง

Who Will Feed the Mice?

พระราชพุทธิวรคุณ (อมโรภิกขุ)
Phra Rājabuddhivaragūṇa (Amaro Bhikkhu)

หนังสือเล่มนี้
ขออุทิศเป็นอนุสรณ์แด่
แพท ฮอร์เนอร์
โยมแม่ของอาตมา
ด้วยความอาลัยรักยิ่ง

หวังว่าประกายแห่งคุณงามความดีของท่าน
จะเป็นประทีปส่องทาง
ให้อนุชนรุ่นหลังต่อไปอีกนาน ๆ

Pat Horner with Stardust, 1966;
photographer unknown

แพท ฮอร์เนอร์ กับ สตาร์ดัสต์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙
(ไม่ทราบชื่อผู้ถ่าย)

รำลึกซึ่ง

พระราชพุทธิวรคุณ
(อมโรภิกขุ)

Who Will Feed the Mice?

Phra Rājabuddhivaragūṇa
(Amaro Bhikkhu)

Who Will Feed the Mice?

©2004 Abhayagiri Buddhist Monastery

©2023 Phra Rājabuddhivaraguna (Amaro Bhikkhu)

Edited by Joseph Curran

Tape transcription by Joyce Radelet

Design and production by Dennis Crean; bilingual edition Venerable Buddhivaro

รำลึกซึ่ง

พระราชพุทธิวรคุณ (อมโรภิกขุ)

แปล : อุดมพร สิริสุทธิ, นิศากร วนาพงษ์

พิสูจน์อักษร : สุดา ซอพิติพร, สุชาติ สนามชวด

ISBN : 978-616-598-315-0

ฉบับ ๒ ภาษา

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์แจกเป็นธรรมทาน

สงวนลิขสิทธิ์ ห้ามคัดลอก ตัดตอน หรือนำไปพิมพ์จำหน่าย

หากท่านใดประสงค์จะพิมพ์แจกเป็นธรรมทานโปรดติดต่อ :

Amaravati Buddhist Monastery

St. Margarets, Great Gaddesden, Hemel Hempstead,

Hertfordshire, HP1 3BZ, United Kingdom

Tel. +44(0)1442-842-455

www.amaravati.org

ปกหน้า รูปปั้น โดย แพท ฮอร์เนอร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ขณะท่านอายุ ๑๙ ปี

(ภาพถ่ายโดย พระอาจารย์ อมโร)

ปกหลัง แพท ฮอร์เนอร์ กับ พระอาจารย์ อมโร ที่โอเชียนบีช ซานฟรานซิสโก

เดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๔๑ (ภาพถ่ายโดย โทนี่ ฮิลล์)

Front cover: *Figurine sculpted by Pat Horner in 1939, when she was in her late teens; photo by Ajahn Amaro.*

Back cover: *Pat Horner with Ajahn Amaro at Ocean Beach, San Francisco, March 1998; photo by Tony Hill.*

พิมพ์ที่ : บริษัท โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์ จำกัด

๑๑๓/๑๓ ซอยวัดสุวรรณคีรี ถนนบรมราชชนนี แขวงอรุณอมรินทร์

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ๑๐๗๐๐ โทร. ๐๒-๔๓๔๖๘๕๐-๑

email : os_printing@yahoo.com | www.osprintinghouse.com

คำนำ

พระธรรมเทศนาของพระอาจารย์อมโรเรื่อง *รำลึกซึ่ง* แปลมาจาก เรื่อง *Who Will Feed the Mice?* มีการจัดพิมพ์ขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๕ ฉบับดังกล่าวจัดพิมพ์เฉพาะภาษาไทย ประกอบด้วย ๒ เรื่อง คือ เรื่อง *รำลึกซึ่ง* และเรื่อง *ผู้นำทาง* ซึ่งแปลมาจากเรื่อง *Gratitude to our Guides*

ในครั้งนี้ได้จัดพิมพ์ขึ้นเป็นหนังสือ ๒ ภาษา เฉพาะเรื่อง *รำลึกซึ่ง* เท่านั้น

รำลึกซึ่ง ได้รับการแปลและพิมพ์เป็นภาษาไทยจากหนังสือต้นฉบับภาษาอังกฤษที่เรียบเรียงจากธรรมบรรยาย แสดง ณ วัดอภัยคีรี แคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๖ ซึ่งได้จัดพิมพ์ครั้งแรกเพื่อเป็นหนังสือที่ระลึกถึงโยมแม่ของพระอาจารย์ เมื่อท่านสิ้นชีวิตในปีนั้น

ขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์อมโรที่เมตตาอนุญาตให้จัดพิมพ์ฉบับสองภาษา และขอกราบขอบพระคุณพระอาจารย์ชยสาโรที่เมตตาตั้งชื่อเรื่องภาษาไทยให้ว่า *รำลึกซึ่ง* อีกทั้งขอขอบพระคุณกัลยาณมิตรที่ช่วยจัดทำหนังสือจนเสร็จสมบูรณ์

พระธรรมเทศนาของพระอาจารย์นั้นมีคุณค่า น่าอ่าน เข้าใจง่าย มีอารมณ์ขัน แต่ก็ลึกซึ้งกินใจ ทำให้ผู้อ่านได้รับสาระประโยชน์และเบิกบานในธรรมเป็นอย่างยิ่ง จึงหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะทำให้ผู้อ่านเกิดปัญญา และมีความเจริญในธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป

คณะศิษยานุศิษย์

“พ่อแม่ได้ชื่อว่าเป็นครูคนแรก
เป็นเทวดาองค์แรก
และเป็นผู้ควรแก่การบูชาของคุณ
เพราะเป็นผู้อุปการะเลี้ยงดู
และสั่งสอนอบรมให้รู้จักโลก”

อังคตตรนิกาย ๔.๖๓

รำลึกซึ่ง

การบรรยายธรรมคืนวันเสาร์ครั้งนี้ คงจะเป็นครั้งสุดท้าย ก่อนที่จะต้องเว้นระยะไปช่วงหนึ่ง โยมหลายคนคงยังไม่ทราบว่า อาตมาได้รับข่าวจากพี่สาวที่ประเทศอังกฤษว่า แม่ของเราป่วยหนักและคงจะอยู่ได้อีกไม่เกินสองหรือสามเดือนเป็นอย่างมาก

อาตมาจึงมีกำหนดจะเดินทางไปประเทศอังกฤษในสัปดาห์หน้า

พระพุทธองค์เคยตรัสไว้ว่าถึงแม้ว่าเราจะแบกพ้อกับแม่ไว้บนบ่าข้างละคน แล้วให้ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะรดบนหลังของเรา ก็ยังไม่สามารถตอบแทนบุญคุณของท่านทั้งสองได้ แต่เราสามารถตอบแทนบุญคุณของท่านได้ คือ ถ้าหากท่านยังไม่มีศีล แล้วเราสามารถทำให้ท่านเป็นคนมีศีล หรือถ้าท่านยังไม่มีปัญญา แล้วเราสามารถทำให้ท่านมีปัญญา หรือถ้าท่านเป็นคนตระหนี่ แล้วเราสามารถทำให้ท่านยินดีในการให้ทาน หรือถ้าท่านยังไม่มีศรัทธาแล้วเราสามารถทำให้ท่านมีศรัทธา (อังคุตตรนิกาย ๒.๓๒)

เมื่อหลายปีมาแล้ว อาตมาได้เล่าพระสูตรนี้ให้โยมแม่ฟังอย่างซึ้งซึ้ง...คิดว่าท่านจะประทับใจเหมือนกับอาตมา ถึงการที่พระพุทเจ้าทรงสรรเสริญอุปการะที่พ่อแม่มีต่อลูก แต่ก็เหมือนกับแทบทุกครั้งที่ท่านเห็นว่า อาตมากำลังคุยเฟื่องเรื่องธรรมะ ท่านแย้งว่า “เหลวไหลทั้งนั้น” พร้อมกับให้เหตุผลว่า ลูก ๆ ไม่ได้เป็นผู้รับประโยชน์แต่ฝ่ายเดียว “ทำไมต้องพูดถึงเรื่องการเป็นหนี้บุญคุณ พ่อแม่ก็มีความสุขที่ได้ดูแลลูก ๆ และได้เห็นลูก ๆ เติบโตขึ้นมา ไม่เหมือนกับการทำงานที่จะต้องได้รับค่าจ้าง” คำพูดของท่านประทับใจอาตมามาก

ในระยะหลัง ๆ นี้ อาตมามักจะนึกถึงอิทธิพลที่โยมแม่มีต่อชีวิตของอาตมา แล้วก็เกิดความคิดขึ้นว่า ตั้งแต่วัยเด็กจนกระทั่งมาพบธรรมะเมื่ออายุ ๒๑ ปี โยมแม่เป็นคนสำคัญที่สุดที่ทำให้อาตมาได้รู้จักว่าอะไรเป็นสิ่งประเสริฐ ดีงาม และมีคุณค่าในโลกนี้ ครอบครัวยุโรปของเราไม่ใช่ครอบครัวยุโรปที่เคร่งศาสนา (ประเทศอังกฤษไม่ใช่ประเทศที่เคร่งศาสนา) แต่ทั้งโยมพ่อและโยมแม่เป็นคนที่ดีมาก โดยเฉพาะโยมแม่ ท่านเป็นตัวอย่างของคนที่ไม่เห็นแก่ตัว มีเมตตาสูง ใจกว้าง และไม่เป็นภัยกับใครเลย ท่านจะไม่สามารถทำอันตรายแก่สัตว์โลกทุกชนิด ดังนั้นอาตมาจึงเชื่อว่าคงจะได้รับแรงบันดาลใจในทางที่ดี เป็นกุศล และเป็นประโยชน์จากโยมแม่นั่นเอง

หลังจากที่บิดาของท่านถึงแก่กรรมไปแล้ว โยมแม่ได้บอกกับอาตมาว่า ท่านได้รับการอบรมบ่มนิสัยจากบิดาของท่านมากที่สุด และท่านนับถือในความอ่อนโยน ถ่อมตน และความปรารถนาดีที่บิดาของท่านมีให้แก่ทุกชีวิต โยมแม่ได้พยายามปลูกฝังคุณสมบัตินี้ที่ดั่งงามเหล่านี้ให้กับลูก ๆ นี่เป็นการอบรมทางจิตใจที่อาตมาได้รับก่อนที่จะมาประเทศไทย พูดได้ว่าคุณสมบัตินี้ที่ดั่งงามเหล่านี้ทำให้เป็นมนุษย์ที่ดีได้นั้น อาตมาได้รับมาจากโยมแม่เป็นหลัก เพราะฉะนั้นอาตมาจึงดีใจและรู้สึกขอบคุณที่ได้รับสิ่งดี ๆ เหล่านี้

ความจริงอีกอย่างหนึ่งที่อาตมาค้นพบเมื่อได้รู้จักผู้คนมากขึ้น และได้สั่งสอนธรรมะตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมา ก็คือ คนที่มาจากครอบครัวที่แตกแยก หรือ ครอบครัวที่ไม่มั่นคงมักจะเหมาเอาว่าไม่มีอะไรที่มั่นคงและแน่นอนที่ไว้วางใจได้ในชีวิต คนพวกนี้มักจะมีความรู้สึกขาดความมั่นคงทางใจซ่อนอยู่ลึก ๆ อาตมาจำได้ว่า ในปีแรก ๆ ที่ได้พบ และได้อยู่ร่วมกับคนที่มีภูมิหลังแบบนี้ซึ่งมีอยู่มากมายในโลก อาตมาคิดว่าคงไม่มีวันจะเข้าใจความรู้สึกของเขาได้เพราะเราไม่เคยมีประสบการณ์อย่างเดียวกันกับเขา แม้ว่าโยมพ่อและโยมแม่จะมีข้อบกพร่องมากมาย และชีวิตของพวกเขา ก็ไม่ใช่ว่าจะสุขสบายนัก แต่ก็จัดได้ว่าครอบครัวของเรามีความมั่นคงและอบอุ่นมาก โดยเฉพาะจากโยมแม่ (ส่วนโยมพ่อนั้นมักไม่ค่อยว่าง ในตอนแรก ๆ ท่านต้องดูแลฟาร์ม

และต่อมานางของท่านทำให้ท่านจำเป็นต้องเดินทางบ่อย ๆ และนอกจากนั้น คุณเหมือนจะเป็นโรเบิร์ต ไบล ที่ให้คำนิยามเกี่ยวกับพ่อในยุคนี้ว่า “เป็นคนที่นั่งพลิกหน้าหนังสือพิมพ์ อยู่ในห้องนั่งเล่น”)

เอาตมาเริ่มพิจารณาถึงความมั่นคงในจิตใจที่เป็นผลมาจากการมีพื้นฐานที่มั่นคงในวัยเด็ก คือในครอบครัวที่มีความมั่นคงอบอุ่น ลูก ๆ ก็จะได้รับความมั่นคงทางจิตใจจากพ่อแม่ แต่ถ้าในวัยเด็กเราไม่ได้รับสิ่งนี้จากครอบครัว เราก็จะพยายามหาความมั่นคงทางจิตใจจากที่อื่น สำหรับเด็ก ๆ นั้นพ่อแม่อาจเปรียบเสมือนกับเป็นตัวแทนของธรรมชาติ คือเป็นที่พึ่งที่อาศัยของทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต และเป็นจุดศูนย์กลางของโลกในวัยเด็ก

ถ้าจะว่าไปแล้วเอาตมาก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีปัญหาเรื่องพ่อแม่ แต่ท่านก็ไม่เคยที่จะโต้เถียงหรือทะเลาะกันต่อหน้าพวกเรา และท่านทำให้เรารู้สึกว่าท่านอยู่กับพวกเรา คอยดูแลช่วยเหลือเราอยู่เสมอ เมื่อคิดย้อนไปในอดีต เอาตมาก็เห็นว่าคุณสมบัติเหล่านี้ของท่านทั้งสองเป็นธรรมชาติที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เรียกว่า *อัมมณิยามตา* – ความเป็นระเบียบที่แน่นอนของธรรมชาติ และ *อัมมัญญุตตา* – ความมั่นคงของธรรมชาติ

หน้าที่หรือคุณสมบัติของพ่อแม่ที่ต้องมีให้ลูกเห็น ก็คือความเป็นผู้ที่มีความมั่นคง เหมือนกับแผ่นดินที่เป็นที่ตั้งของ

สิ่งอื่น ๆ มีความสม่าเสมอ มีระเบียบแบบแผนที่เราไว้วางใจได้ และเป็นผู้นำทางให้เราได้

แต่การมีแม่ที่เอาใจใส่เราตลอดเวลา ก็อาจทำให้เกิดผลเสียด้วยเหมือนกัน เพราะบางครั้งอาจทำให้เราสำคัญตนผิดคิดว่าตนเองเป็นจุดศูนย์กลางของโลก และอาจทำให้เรามีความเชื่อมั่นในตัวเองสูงเกินความเป็นจริงด้วย เนื่องจากอาตมาเป็นลูกชายคนเดียว และเป็นลูกคนสุดท้ายด้วย จึงได้รับความรักและความเอาใจใส่จากโยมแม่อย่างเต็มที่ จึงสงสัยว่านี่อาจเป็นเหตุให้เกิดความหลงตัวเองและประหมัดตนเองสูงเกินจริงหรือเปล่า

โยมพ่อกับโยมแม่ได้พยายามเลี้ยงดูพวกเราอย่างดี แต่ฟาร์มของเราล้มละลายเมื่ออาตมาอายุได้ ๖ ปี หลังจากขายฟาร์มไปแล้ว โยมพ่อพยายามหารายได้เลี้ยงครอบครัวด้วยการเป็นนักข่าวให้กับนิตยสารเกี่ยวกับสุนัขฉบับหนึ่ง แม้ว่าพี่สาวสองคนกับอาตมาได้เรียนในโรงเรียนของเอกชน แต่ก็ เป็นเพราะเราได้รับทุนการศึกษา และนอกจากนี้โยมตา กับโยมยายก็ช่วยจ่ายส่วนที่ยังขาดอยู่

เมื่ออาตมาอายุได้ประมาณ ๑๒ ปี มีเหตุการณ์ที่ทำให้อาตมาประทับใจในความดีอีกอย่างหนึ่งของโยมแม่ ขณะนั้นอาตมากำลังเป็นวัยรุ่นที่กำลังเจริญเติบโต ตอนเช้าก่อนจะไปโรงเรียนโยมแม่จะทำอาหารเช้าให้กิน ตอนบ่าย

หลังจากเลิกเรียนกลับมาบ้านโยมแม่ก็ให้กินโดนัทไส้ครีมกับน้ำชาและหลังจากนั้นอีกประมาณ ๑ ชั่วโมง ก็ให้กินอาหารเย็นมื้อใหญ่ อาหารเหล่านี้ทำให้อาตมากลายเป็นเด็กหนุ่มร่างกายกำยำ

ตามปกติตอนบ่ายหลังเลิกเรียนทุกวัน โยมแม่จะขับรถมารับอาตมาตรงป้ายจอดรถโรงเรียนที่อยู่สุดถนนห่างจากบ้านเราประมาณ ๑ ไมล์ วันหนึ่งเมื่ออาตมาลงจากรถโรงเรียน ไม่พบโยมแม่รออยู่เหมือนอย่างที่เคย แม่จะรู้สึกว่แปลก แต่ก็คิดว่าโยมแม่คงจะมาช้าเท่านั้น จึงเดินไปตามทางที่จะกลับบ้าน แต่โยมแม่ก็ยังไม่มาสักที เดินไปจนถึงบ้านแล้วก็ไม่พบโยมแม่ที่บ้าน เมื่อพี่สาวกลับมาจากโรงเรียนเราจึงได้ทราบว่ โยมแม่เป็นลมและได้ถูกนำส่งโรงพยาบาล แพทย์วินิจฉัยว่ท่านเป็นโรคขาดอาหาร

ทราบภายหลังว่โยมแม่ไม่ได้กินอะไร นอกจากน้ำชา กับขนมปังปังทุกวันเพื่อให้พวกเราได้กินอาหารมากขึ้น พวกเราไม่มีใครสังเกตเพราะเรามัวยุ่งอยู่กับการกินอย่างเอร็ดอร่อย ท่านไม่ได้พูดอะไรหรือทำให้เป็นเรื่องใหญ่ กว่าเราจะรู้ว่ท่านก็อยู่ในโรงพยาบาลแล้ว อาตมารู้สึกตกใจจนแทบจะทำอะไรไม่ถูกที่ได้ทราบว่ท่านยอมอดอาหารเพื่อให้เราได้กินอิมโดยไม่บ่นสักคำเดียว และเมื่อเราไปเยี่ยมท่านที่โรงพยาบาล ท่านก็ยังขอโทษขอโพยที่ทำให้เราต้องเสียเวลา

พวกเราน่าจะใช้เวลาไปทำการบ้านหรือไปเล่นสนุกกันข้างนอกบ้าน

อาตมาคิดว่าครั้งนั้นเป็นครั้งแรกที่ได้สำนึกในความดีของท่านและหลังจากนั้นจึงได้พยายามหาโอกาสที่จะทำตามตัวอย่างที่ดั่งามของท่าน และเมื่อสองสามวันก่อนอาตมาก็นึกขึ้นได้ถึงเรื่องเกี่ยวกับท่านอีกเรื่องหนึ่ง คือ ในวันคริสต์มาสปีหนึ่ง (ประมาณ พ.ศ.๒๕๓๑) ท่านได้รับเครื่องดูดฝุ่นจากลูกสาวเป็นของขวัญ ท่านภูมิใจมากเพราะท่านไม่ได้ซื้อเครื่องดูดฝุ่นเครื่องใหม่ตั้งแต่วันแต่งงานเมื่อประมาณปี พ.ศ.๒๔๙๔ ในขณะที่นั้นครอบครัวของเรามีฐานะดีขึ้นแล้ว ดังนั้นในเดือนมกราคม โยมแม่จึงได้ไปเที่ยวที่เกาะในทะเลเมดิเตอร์เรเนียนกับบริษัททัวร์ราคาถูกบริษัทหนึ่งเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์ ในประเทศอังกฤษนั้นฤดูหนาวค่อนข้างยาวนานและมีอากาศชื้นแฉะไม่ค่อยมีแสงแดด ทำให้อารมณ์หดหู่ ท่านจึงอยากไปพักผ่อน และรับแสงแดดบ้าง หลังจากกลับมาถึงบ้านได้สองสามวัน ท่านก็คิดจะดูดฝุ่นทำความสะอาดบ้านสักเล็กน้อย แต่เมื่อท่านเอาเครื่องดูดฝุ่นอันใหม่ออกมาแล้วหยิบท่อสำหรับดูดฝุ่นขึ้นมาก็ปรากฏว่าลูกเฮเซิลนัท (ถั่วชนิดหนึ่ง) จำนวนมากหล่นออกมากราวใหญ่ “อะไรกันนี่... เฮเซิลนัทมาจากไหนกันตั้งมากมาย” ทันใดนั้นท่านก็จำได้ว่า ได้ใส่เมล็ดถั่วชนิดต่าง ๆ กับธัญพืชและอาหารนกไว้ในที่เลี้ยงนกขนาดใหญ่สำหรับนก และสัตว์

อื่น ๆ จะได้อีกมาก เมื่อท่านไปดูในตู้ใส่อาหารนก ก็ปรากฏว่ามันว่างเปล่า ลูกเฮเซลนัทที่พอสำหรับเลี้ยงนกได้ครึ่งปีที่ท่านใส่เอาไว้ได้หายไปหมด ... มาเกื่อนอยู่ที่พื้นห้องนั่งเล่นของท่านนั่นเอง นอกจากนั้น ยังมีรอยกัดเป็นรูเล็ก ๆ อย่างสวยงามที่ท่อของเครื่องดูดฝุ่นอันใหม่เอี่ยมของท่านด้วย ท่านจึงสันนิษฐานว่า หนูได้เจอที่ใส่อาหารนกแล้วเอาลูกเฮเซลนัทจากในนั้นมาสะสมไว้ในท่อของเครื่องดูดฝุ่นที่มันคิดว่าเป็นอุโมงค์มีตจันเต็มไปหมด ทำให้เครื่องดูดฝุ่นเครื่องใหม่ของท่านใช้การไม่ได้เพราะมีรูโหว่อยู่ในท่อดูดฝุ่น

เมื่ออาตมาไปเยี่ยมท่านไม่นานหลังจากนั้น ก็ได้รับมอบหมายงานสองอย่าง คือ ซ่อมท่อเครื่องดูดฝุ่น และกำจัดหนู โยมแม่รู้สึกค่อนข้างจุกจิกน้อยบ่นว่า “ฉันมีสมบัติเพียงไม่กี่อย่างเท่านั้น และตอนนี้เครื่องดูดฝุ่นอันใหม่ของฉันก็พังหมดแล้ว หนูพวกนี้อยู่ที่นี้ไม่ได้แล้ว”

เนื่องจากสายตาของท่านไม่ค่อยจะดี อาตมาจึงต้องทำหน้าที่เป็นคน “ล่า” หนู ท่านเดาว่ามันคงจะอยู่ในห้องซักผ้า เพราะในนั้นเป็นที่เก็บเสื้อผ้า ผ้าห่มและผ้าเช็ดตัวเก่า ๆ ที่ท่านใช้สำหรับคลุมต้นไม้ในตอนกลางคืนในเวลาอากาศเริ่มหนาวเพื่อไม่ให้มันเป็นน้ำแข็ง บางครั้งท่านก็เอาเสื้อผ้าราคาแพงที่ลูกสาวซื้อมาฝากจากกรุงลอนดอนไปคลุมต้นไม้ อาซาเลีย (ไม้ดอกชนิดหนึ่ง) โยมแม่ค่อนข้างแน่ใจว่าพวก

หนูจะต้องอยู่ข้างใต้กองผ้าเหล่านั้นแน่ ๆ

และก็ปรากฏว่าเป็นดังที่คาดไว้จริง ๆ ใต้กองผ้าประมาณ ๑๖ ชั้น อืดมาพบหนูในกลุ่มหนึ่งนอนท่าตาปริบ ๆ อยู่ด้วยความตกใจ เมื่อเราจับมันขึ้นมา โยมแม่ก็สั่งให้เอาไปปล่อยไว้ในเพิงเก็บเครื่องมือทำสวน ที่นั่น ท่านได้ทำที่นอนเล็ก ๆ ไว้ให้พวกมัน แน่นอนว่าท่านทนไม่ได้ที่จะปล่อยให้พวกมันนอนบนพื้นคอนกรีต เป็นอันว่าตอนนี้ท่านรู้สึกสบายใจและหายโกรธแล้ว

แต่คืนนั้นท่านนอนกระสับกระส่ายอยู่ตลอดทั้งคืน เพราะคิดถึงพวกหนูที่น่าสงสารที่ต้องนอนหนาวอยู่ในเพิงเก็บของในสวน พอเช้าตรู่วันรุ่งขึ้นท่านก็รีบเอาลูกเฮเซลนัทกับข้าวโอ๊ตใส่จานเล็ก ๆ ไปให้พวกมัน และหลังจากนั้นท่านก็นำอาหารใส่จานไปเลี้ยงหนูทุกวันเพื่อให้พวกมันมีชีวิตอยู่ได้จนกว่าจะถึงฤดูใบไม้ผลิ ซึ่งเป็นเวลาที่มันจะออกหาอาหารกินเองได้ ท่านเป็นคนที่มีความเมตตากรุณาสูงมาก และบางครั้งก็อาจจะสูงเกินไปด้วยซ้ำ

สัตว์ประเภทเดียวที่ท่านไม่ค่อยจะชอบก็คือแมว ทั้งนี้เพราะแมวชอบล่านกและสัตว์เล็กอื่น ๆ ท่านทนไม่ได้ที่จะเห็นมัน “เล่น” กับเหยื่อของมัน ครั้งหนึ่งเมื่อพวกเราโตขึ้นและย้ายไปอยู่ที่อื่นกันหมดแล้ว โยมพ่อก็ต้องเดินทางบ่อย ๆ โยมแม่จึงมักจะอยู่บ้านตามลำพัง มีแมวตัวผู้ตัวหนึ่งคอย

เดินตามท่าน แมวชนกระเซิงตัวนี้ดูน่าสงสารมาก ท่านจึงเอาอาหารให้มันกิน ต่อมาข่าวได้แพร่สะพัดไปที่ฟาร์มฟาร์อิงกรีน มีเจ้าของใจบุญ และภายในเวลา ๑๘ เดือนท่านก็มีแมวเพิ่มขึ้นเป็น ๒๓ ตัว บางตัวก็มาอาศัยเพียงชั่วคราว แต่เมื่อแมวตัวผู้หนึ่งอ้วนท้วนสมบูรณ์ขึ้นก็เริ่มผสมพันธุ์กับแมวตัวเมียที่มาอยู่ด้วย ดังนั้นต่อมาไม่นานท่านจึงมีแมวฝูงใหญ่ โดยมีแมวตัวผู้ตัวใหญ่ที่ท่านตั้งชื่อให้ว่า “คุณพ่อฟลินน์” (ไม่ทราบว่ชื่อนี้มีที่มาอย่างไร) เป็นจำฝูง พร้อมด้วยภรรยาและลูก ๆ ของมัน

ในที่สุดโยมแม่ก็ตัดสินใจว่าจะต้องทำอะไรสักอย่าง มิฉะนั้น พวกแมวก็จะขยายพันธุ์ต่อไปเรื่อย ๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ท่านจึงรวบรวมพวกมันส่งไปที่ศูนย์ช่วยเหลือสัตว์ เพื่อให้ทางศูนย์หาบ้านให้แมวพวกนี้อยู่ต่อไป ปกติถ้าแมวในฟาร์มตกถูก เจ้าของฟาร์มก็จะจับลูกแมวใส่ถุงแล้วเอาไปถ่วงน้ำ แต่สำหรับโยมแม่ของอาตมานั้น ท่านไม่มีวันจะทำอย่างนั้นได้

การเป็นคนมีเมตตากรุณานั้นเป็นสิ่งที่ดีงาม แต่ก็อาจทำให้ตนเองลำบากได้ ดังที่พวกเราส่วนมากก็คงจะได้เคยประสบกันมาแล้ว

บัดนี้โยมแม่อายุได้ ๘๒ ปีแล้ว และสังขารของท่านก็ร่วงโรยไปตามกาลเวลา เราจะทำใจอย่างไรกับความจริงข้อนี้ เราจะใช้ธรรมปฏิบัติเพื่อพิจารณาเหตุการณ์นี้ได้อย่างไร เพื่อให้ใจของเราเกิดความเป็นกลาง และเป็นประโยชน์กับโยมแม่และคนอื่น ๆ

หลวงปู่ดูลย์ อตุโล สอนไว้ว่า “ไม่ต้องไปแสวงหาพระพุทธรูปเจ้าที่ไหน ตัวรู้ในใจของเราแหละ คือ พุทธรະ” คำสอนนี้เป็นคำสอนที่แจ่มแจ้ง ชัดเจน ไม่มีการแบ่งแยกเป็นสองฝ่าย

เมื่อเรารักหรือชังใครสักคน ปัญหาที่จะตามมา ก็คือมีการแบ่งแยกเป็นสองฝ่ายที่ดึงดูดใจของเราให้เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง ข้างนี้เป็นฝ่ายเรา ข้างโน้นเป็นฝ่ายเขา ยิ่งมีความรู้สึกรักหรือชังมากเพียงไรความรู้สึกแบ่งแยกก็ยิ่งชัดเจนมากขึ้นเพียงนั้น

แม้ว่าในการแผ่เมตตาตานี้เราจะต้องตั้งใจแผ่ความเมตตาให้แก่สัตว์โลก แต่ขณะเดียวกันก็ต้องมีปัญญาที่จะช่วยให้เราเป็นอิสระจากความยึดมั่นในตัวตนด้วย เราจะต้องมีปัญญารู้ว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา การเห็นว่าสัตว์ทั้งหลายมีตัวตน มีเรามีเขา นั้น เป็นความเห็นผิดที่เกิดจากความไม่รู้ตามความเป็นจริง หรือเกิดจากการปรุงแต่งของอารมณ์ ชื่อน่าฉงนที่เกี่ยวกับมุมมองที่แตกต่างกันทั้งสอง

อย่างนี้ชวนให้เราลงมือปฏิบัติดู

ในเรื่องนี้ พึงพิจารณาปฏิบัติทาของครูบาอาจารย์ที่ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย และความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติธรรมของท่านกับการปฏิบัติของท่านต่อครอบครัว หลวงพ่อชา สุภทโท เป็นพระที่ได้รับความเคารพอย่างสูงในด้านการปฏิบัติ และเมื่อท่านเริ่มก่อตั้งวัดหนองป่าพง โยมแม่ของท่านได้มาบวชชื้ออยู่ที่วัดเป็นศิษย์คนหนึ่ง ในบรรดาศิษย์รุ่นแรก ๆ ด้วย เมื่อท่านสิ้นชีวิตลง หลวงพ่อชาได้จัดพิธีฌาปนกิจให้ท่านอย่างยิ่งใหญ่ พร้อมทั้งให้มีการบวชพระ ๘๐-๙๐ รูปเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้โยมแม่ของท่าน นอกจากนั้นยังได้ให้สร้างอุโบสถ ณ บริเวณที่เคยเป็นเมรุเผาศพนั้นด้วย

ท่านศรีรามนมหาฤๅษี (Sri Ramana Maharshi) ก็เป็นอีกท่านหนึ่งที่ได้รับการขนานนามว่าเป็นผู้ที่มีความปล่อยวางเป็นอย่างสูง เล่ากันว่า ท่านมีอุเบกขาสูงมากจนกระทั่งหนูเคยมาแตะที่ขาของท่านเวลาที่ท่านนั่งสมาธิ และท่านยินยอมให้หมอรักษาท่านเพื่อให้ “หมอ” สบายใจ และเช่นเดียวกับหลวงพ่อชา มารดาของท่านได้มาเป็นศิษย์ของท่าน โดยมาอาศัยอยู่ที่เชิงเขาอรุณาจัล (Arunachala Mountain) ในขณะที่ท่านศรีรามนมหาฤๅษีพำนักอยู่ในถ้ำที่บนยอดเขา หลังจากมารดาของท่านเสียชีวิต ท่านก็ได้ให้สร้างอาศรม ณ สถานที่เผาศพของมารดาท่านเช่นกัน

นี่คือเรื่องราวของบุคคลที่ประสบความสำเร็จในการปฏิบัติเป็นอย่างสูง ทั้งสองท่านเป็นผู้ไม่ยึดมั่นถือมั่นอย่างยิ่ง และทั้งสองท่านก็ได้ให้สร้างวัดบนถ้ำถ่านของมารดา ท่าน สิ่งเหล่านี้อาจไม่มีความหมายอะไรเลยก็ได้ แต่สำหรับอาตมา มันหมายความว่าท่านทั้งสองไม่ได้พูดว่า “สังฆารไม่เที่ยง โยมแม่ของเราเป็นเพียงปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ อย่างหนึ่ง ไม่มีอะไรพิเศษแต่อย่างใด” แต่มีการแสดงออกอันน่าสนใจถึงความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างการเห็นสภาวะปรมาตม์กับการรำลึกในความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างบุคคลในระดับสมมุติ คล้ายกับว่า แม่ เป็นสัญลักษณ์หรือเป็นที่มาของความเป็นจริงในโลก เป็นแหล่งกำเนิดของสรรพชีวิต ในประเทศตะวันตกเรามักจะใช้คำ ว่า “Mother Nature” (ธรรมชาติผู้ให้กำเนิด) เพื่อหมายถึง “ธรรมชาติ” คำว่า “ธรรมชาติ” ก็มีความหมายเหมือนกับคำ ว่า “ธรรมะ” ดังนั้นการยกย่องบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตของเราจึงเป็นเรื่องที่เป็นธรรมชาติ และเป็นสิ่งที่เหมาะสมโดยแท้

ในขณะนี้ อาตมากำลังพยายามปฏิบัติเพื่อให้เกิดปัญญามองเห็นความเป็นหนึ่งเดียวในสภาวะธรรม หรือ อาจเรียกว่า เพื่อให้เกิด “ผู้รู้” ขึ้นในจิตใจก็ได้ แล้วอาตมาก็จะตั้งคำถามว่า “โยมแม่อยู่ที่ไหน” หรือ “โยมแม่คืออะไร” โดยมีจุดประสงค์เพื่อปล่อยวางความเคยชินที่มักจะเห็นความเป็นบุคคล เป็นตัวตน เพื่อทำลายความเห็นว่ามีตัวเราอยู่ตรงนี้

มีตัวเขาอยู่ตรงโน้น และเพื่อให้มีสติอยู่กับปัจจุบันขณะ

และหลังจากนั้น อาตมาจะใช้สติพิจารณาถึงความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ เมตตา (ความรักและปรารถนาดี), กรุณา (ความเอ็นดูสงสาร), มุทิตา (ความพลอยยินดี) และอุเบกขา (ความวางเฉย) ซึ่งจำเป็นจะต้องระวังรักษาสมดุลไว้ตลอดเวลา มิฉะนั้น เมื่อเราพิจารณาถึงความรู้สึกเหล่านี้ เราก็มักจะหวนกลับไปหาความคิดว่า เราอยู่ที่นี้ แม่เมตตาให้เธอที่อยู่ทีโน้น ซึ่งเป็นการแบ่งแยกเป็นสองฝ่าย (Dualism) แต่ในการปฏิบัติธรรมนั้นมีหนทางที่จะนำเราไปสู่การเห็นความว่างเปล่าจากตัวตนในสภาวะธรรมที่เรียกว่า ปรมาตถสัจจะ และในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับความเป็นตัวตนว่ามีเรา มีเขา ที่เรียกว่า สมมุติสัจจะ ได้ด้วย หมายความว่า ความจริงในระดับสมมุตินั้น ก็มีความสำคัญเหมือนกัน แต่จริงเพียงครึ่งเดียว หรือเป็นเพียงด้านเดียวของธรรมะ เท่านั้น

หนทางหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ คือ การปฏิบัติธรรมจนบรรลุเป็นพระโสดาบัน เมื่อปุถุชนบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบันแล้ว ก็จะไม่สามารถย้อนกลับไปเป็นปุถุชนได้อีก เท่ากับเป็นการเปลี่ยนวงศ์ตระกูล เนื่องจากพระโสดาบันได้ละ *สักกายทิฏฐิ* ได้อย่างสิ้นเชิงแล้ว ท่านจึงไม่มีความเห็นผิดว่า “ฉันเป็นบุคคล นี่เป็นฉัน นี่เป็นของฉัน นี่เป็นตัวตนของฉัน” อีกต่อไป ฉะนั้น トラบใดที่ยังมี

ความเห็นที่ว่า “ร่างกายนี่คือฉัน” ตรานั่น แพท ฮอร์เนอร์ และทอม ฮอร์เนอร์ ก็คือโยมแม่และโยมพ่อของอาตมา แต่ถ้ารูปไม่ใช่ตัวตน เวทนาไม่ใช่ตัวตน สัญญาไม่ใช่ตัวตน ลังขารไม่ใช่ตัวตนแล้ว แพทกับทอม ฮอร์เนอร์ คืออะไร ถ้ารูปไม่ใช่ตัวตน การสืบเชื้อสายวงศ์ตระกูลสู่ทายาทก็คงไม่ใช่สิ่งที่เป็นจริง

นี่เป็นความละเอียดลึกซึ้งของธรรมะที่อาจทำให้เราเข้าใจผิดได้ง่าย ซึ่งเมื่ออาตมายังเป็นสามเณรอยู่ในประเทศไทยก็ได้เข้าใจผิดมาแล้ว อาตมาไม่อยากจะเชื่อว่าได้ทำอย่างนั้นจริง ๆ แต่ก็จำได้ว่า ได้เขียนจดหมายไปหาโยมแม่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ มีข้อความตอนหนึ่งว่า “โยมแม่ทราบไหมครับว่า ความจริงโยมแม่ไม่ใช่แม่จริง ๆ ของผม” อาตมาไม่อยากจะเชื่อว่าได้เขียนไปอย่างนั้น แต่ก็จำได้ด้วย ความเศร้าใจว่าได้เขียนอย่างนั้นจริง ๆ

ในช่วงนั้นจดหมายโต้ตอบของเราค่อนข้างจะตึงเครียด เป็นช่วงที่อาตมากำลัง “เมาธรรมะ” แต่ครั้งนี้เป็นครั้งที่แย่มากที่สุดเท่าที่จำได้ เมื่อโยมแม่ได้รับจดหมายฉบับนั้น ท่านตอบมาว่า ท่านเป็นแม่ของอาตมาแน่นอน เพราะถ้าท่านไม่ใช่แม่ของอาตมาก็คงไม่มีแม่คนอื่นอีกแล้ว ท่านเขียนมาว่า “แม่รักลูกเพราะลูกเป็นลูก ไม่ใช่เพราะลูกเป็นพระในพุทธศาสนา นะ - เข้าใจไหม”

แม้ในตอนนั้น อาตมาเองก็รู้ว่าคำตอบของท่าน เป็นคำตอบที่เหมาะสมที่สุด อาตมาต่างหากที่ไม่เข้าใจหลักธรรมข้อนี้อย่างถูกต้อง ถ้าเรามีปัญญาเข้าใจเกี่ยวกับการบรรลุธรรมและมองเห็นสภาวะธรรมนี้แล้ว เราจะไม่เกิดความสับสนว่าอะไรเป็นความจริงโดยสมมุติ (สมมุติสัจจะ) และอะไรเป็นความจริงโดยสภาวะ (ปรมาตถสัจจะ)

ความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างเรากับพ่อแม่ในกระแสแห่งสังสารวัฏนั้นมืออยู่จริงในระดับหนึ่ง แต่ความสืบทอดในทางปรมาตถ์ของเรานั้นมืออยู่ในธรรมะ ธรรมะ เป็นที่มา เป็นจุดเริ่มต้น เป็นพื้นฐานของเรา แทนที่จะคิดว่าพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดเป็นจุดเริ่มต้นของเรา เราควรเข้าใจว่า พ่อแม่เป็นปัจจัยหนึ่ง แต่สภาวะที่ไม่มีการสร้างขึ้น ไม่มีการก่อขึ้น ไม่มีการเกิด ไม่มีปัจจัยปรุงแต่งต่างหาก ที่เป็นที่มาอย่างแท้จริง เป็นจุดเริ่มต้นที่แท้จริง และเป็นพื้นฐานของความเป็นจริงทั้งปวง

เราสามารถยอมรับความจริงที่เป็นสมมุติสัจจะได้อย่างเต็มที่ และขณะเดียวกันก็สามารถปฏิบัติด้วยปัญญาให้เห็นแจ้งในปรมาตถ์สัจจะว่า สังขารทั้งปวงเกิดขึ้นและดับไป ธรรมทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรื่องที่จะต้องตื่นเต้นหรือเคร่งเครียดอะไรมาก ชีวิตดำเนินไปตามครรลองอย่างนี้ แล้วใจของเราก็จะคงไว้ซึ่งความผ่องใส มั่นคง สว่าง และกระจ่าง

ซัด อันจะทำให้เราสามารถทำประโยชน์แก่ผู้อื่นได้ ไม่ว่าผู้นั้น
จะเป็นพ่อแม่ของเรา ลูกของเรา ครูอาจารย์ของเรา ลูกศิษย์
ของเรา ... หรือแม้แต่หนูตัวเล็ก ๆ ก็ตาม

แพท ฮอร์เนอร์ ถึงแก่กรรมอย่างสงบเมื่อวันที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๔๖ ด้วยโรคมะเร็งตับอ่อน ท่านสามารถทำกิจกรรมต่าง ๆ และช่วยตัวเองได้จนกระทั่งวาระสุดท้ายเมื่อปลายเดือนมิถุนายนได้ไปว่ายน้ำเป็นครั้งสุดท้ายที่สระว่ายน้ำใกล้บ้าน ท่านรู้สึกไม่ใคร่พอใจนักที่สามารถว่ายน้ำได้เพียง ๒๐ เทียวยภายในครึ่งชั่วโมง (ตามปกติท่านจะว่ายน้ำได้ ๒๔ เทียวยภายในครึ่งชั่วโมง) และ ๑๐ วันก่อนจะเสียชีวิตได้ออกมาช่วยชีวิตต้นไม้ต้นโปรดจากการถูกหอยทากกินในตอนเที่ยงคืน โดยสวมเพียงเสื้อฝนกับชุดชั้นในเท่านั้น และ ๓ วันก่อนจะเสียชีวิตยังพยายามแก้ปริศนาอักษรไขว้ที่ท่านโปรดปราน หลังจากนั้นก็ไม่รู้สึกตัวอีกเลย

ท่านถึงแก่กรรมบนเตียงที่บ้านของท่านเอง โดยมีอาตมาและเคทกับเจนลูกสาวสองคน พร้อมทั้งโทนี่ ลูกเขยที่ท่านรักเหมือนลูกชายคนที่สองอยู่ข้าง ๆ ร่างของท่านถูกฝังใต้ต้นพีชเก่าแก่ที่ท่านชอบมาก ณ เมืองเซอร์บอร์น รัฐคอร์เซท ประเทศอังกฤษ โดยมีสวนดอกไม้ขนาดเล็ก สีลันสดไลปลูกอยู่ข้างบน

ถ้าสวรรค์มีจริง แม่ของข้าพเจ้าจะต้องมีสวรรค์ที่ท่านจะ
ครอบครองเพียงคนเดียว
สวรรค์นั้นจะไม่มีดอกแพนซี หรือ
ดอกลิลลี่ออฟเดอะแวลลีย์ที่ขอบบาง
แต่จะเป็นสวรรค์ที่มีดอกกุหลาบสีดำนาง

- อี. อี. คัมมิงส์

This small book is lovingly dedicated to
the memory of my mother, Pat Horner.

May the afterglow of goodness
that she left in the world continue to shine
for many generations.

*“The early teachers” is a term for mother and father.
“The early deities” is a term for mother and father.
“Those worthy of worship” is a term for mother and
father. And why? Parents are of great help to their
children, they bring them up, feed them and show
them the world.*

—Anguttara Nikaya 4.63

Who Will Feed the Mice?

*The following is based on a talk given on March 29, 2003,
at Abhayagiri Monastery, Redwood Valley, California.*

This is probably the last Saturday night talk that I'll be giving for quite a while. As the resident community is aware, but visitors probably are not, I received news from my sister in England that our mother is extremely ill, and the signs are that she won't live for more than a few months. So I plan to be flying to England in a week.

The Buddha once said that if you were to carry your parents around with you for their whole lives—your father on one shoulder and your mother on the other—even to the point where they are losing their faculties and their excrement is running down your back, this would not repay your debt of gratitude to them. But you could repay the debt if your parents were not virtuous and you established them in virtue; if they weren't wise and you established them in wisdom; if they were stingy and you established them in generosity; if they had no faith in the spiritual path and you led them to it. (Anguttara Nikaya 2.32)

One day many years ago, I spoke of this teaching very matter-of-factly with my mother, assuming that she would be as impressed as I was with how highly the Buddha praised the role that parents play in one's life. And, as she almost invariably did anytime I tried to spout some spiritual statement, she responded, "What utter balls!" She was very good at keeping me level, as I can get somewhat airy-fairy at times. Her point, though, was that it isn't a one-way process. She said, "Why do you talk about it in terms of being in debt? What could be more wonderful and satisfying than bringing children into the world and watching them grow? It isn't like a job that you need to be paid for." I was really impressed by that.

For obvious reasons, I've been reflecting a lot recently on my mother's influence on my life, and the thought arose that, until I met the Dhamma when I was twenty-one, she was the main—if not the only—source of my being able to see that which was noble, worthy, and good in the world. I didn't grow up in a religious household—England is a very nonreligious country—but both my parents were very good people, especially my mother. She really embodies unselfishness, kindness, and generosity—and a tremendous harmlessness toward all living beings; she is physically

unable to hurt any creature. When I wonder where I got the inspiring influences or the inclinations toward that which is good and wholesome and useful, I realize that they came almost entirely from her.

After my mother's father died, she told me that she'd received much of her guidance and direction from him. She deeply respected her inheritance of his gentleness, self-effacement, and benevolence toward all things, and she passed on those qualities. That was really my main spiritual influence before I went to Thailand: anything that kept me operating somewhere in the neighborhood of balanced human behaviour was thanks to her. So I've developed a great feeling of gladness and gratitude toward her that I was fortunate enough to receive this.

Another realization that has become clearer as I've been meeting people and teaching over the years is that those who've come from broken homes, or who have had very unstable family situations, assume that life is unsteady and unpredictable; they often have a deep sense of insecurity. I remember being struck during my first few years of meeting and living with such people, and there are a great many in this world, that I never would have conceived of the experiences they'd had, let alone had them myself.

Even though my parents had plenty of faults and our lives were not easy, an astonishing stability and reliability had been present, particularly on my mother's part. (My father was often kept busy, first with the farm and then travelling with his work, and besides, I think it was Robert Bly who defined the Industrial Age father as "that which sits in the living room and rustles the newspaper.")

I've begun to reflect on the sense of security that arises from this intuition that life has a reliable basis. In stable families, parents impart this. If one doesn't have it, then one has to find it later on in other ways. For a child, the parents are a kind of substitute for the Dhamma, that basis upon which everything rests and around which everything revolves.

I didn't always get on with my parents. But they never argued in front of us and they were always there, establishing a continuity of presence and support. And thinking about that, I've seen that they reflected the qualities of Dhamma that are so crucial: *Dhammaniyāmatā*—the orderliness or regularity or patterned-ness of the Dhamma; and *Dhammatthitatā*—the stability of the Dhamma.

In a way, that's the job or role that parents have, the archetype they embody: being stable, the rock that

things rest upon—and exhibiting that quality of regularity, orderliness, or predictability as the principle that can be relied on and that we can be guided by.

Incidentally, I was the only son and the youngest child, so I can also see the downside of having an ever-present, totally loving mother: you might actually believe that you are the centre of the universe! I suspect I can also attribute, can also “blame,” a certain amount of my narcissistic tendencies, an over-inflated view of myself, on my always-caring mother.

My parents tried very hard to look after us, but we lived on a small farm and had gone bankrupt when I was about six. After we sold the farm my father eked out a living as a small-time reporter for a dog magazine, and even though my sisters and I were sent to private schools, we were only able to attend them thanks to scholarships and my mother’s parents shelling out whatever fees had to be paid.

When I was about twelve, some of my mother’s extraordinary qualities became apparent to me in a very powerful way. I was a growing lad who had a cooked breakfast every morning before going off to school and would come back in the late afternoon and then eat cream doughnuts for tea and an hour later scarf down huge

amounts of food at supper. I was turning into a burly youth. And every afternoon my mother waited in her car at the bus stop at the end of the lane, a mile away from our home. One day I got off the bus and she wasn't there. I thought, "That's strange." And I walked—I thought maybe she was a bit late—and walked and walked but she didn't appear. I got all the way back to the house and she wasn't there either. When my sisters returned from school, we found out that our mother had collapsed and been hospitalized; she was found to be suffering from malnutrition.

For months she'd been living only on tea and toast. None of us had noticed—because we'd all been so busy gobbling our meals—that she'd been trying to make the food go a bit further by not eating. She'd never made a fuss, never said anything. And the next we knew she was in the hospital. It hit me like a ton of bricks that she would actually starve herself while feeding all of us and not complain. And when we went to visit her in the hospital she apologized as if she were wasting our time! After all, we could have been doing our homework or out somewhere enjoying ourselves.

I think that was the first time I became aware of the kind of qualities she had and tried to be more alert to the possibilities of following her extremely powerful and

noble example.

Just the other day I was reminded of another significant story about her. One Christmas she had been given a beautiful new vacuum cleaner by one of my sisters. She was very proud of it, as she had not had a new vacuum since her wedding in the early '50s.

By this time (in the '80s) the family was not in such dire economic straits, so my mother went on holiday in January, as she often did, because she liked to get a bit of sunshine; she would become very depressed in the damp, gray, endless English winters and would go off on a cheap package tour and stay for a week on a Mediterranean island. Soon after she came back from this holiday she was doing a bit of housekeeping—the place was a little dusty and needed a going over—so she wheeled out the vacuum cleaner, picked up the hose, and a cascade of hazelnuts came pouring out. “What!?!” she thought. “Hazelnuts? Where on earth did these come from?” And then she remembered—because she was a great provider for the local fauna—the large bird feeder in which she put nuts, grains, and seeds for the different birds and other creatures. She looked at the feeder and saw that it was empty. The whole half-a-year's worth of hazelnuts that

she'd put in it was completely gone. But there they were all over her living room floor. Furthermore, a neat little hole had been chewed in the hose of her brand-new vacuum cleaner. She realized that the mice had found the bird feeder, removed the nuts from it, and transported them into the apparent safety of the long dark tunnel of the hose, filling the entire length of it. And now her new vacuum cleaner wouldn't work properly because of the hole in its tube.

I arrived for a visit just after this trauma had occurred and was given two jobs, one of which was repairing the hose; the other was evicting the mice. My mother had had just a bit too much. "I've got so few nice things," she said, "and now my beautiful new vacuum cleaner is ruined. Those mice have got to go!"

As my mother's eyes are not very good, I began hunting the mice.

She figured they had to be in the laundry room, where she kept a pile of old clothes and blankets and towels and such, because, along with looking after animals, she also had a garden that she was very fond of and, whenever a frost was due, she would go out in the evenings to cover all the bushes with blankets and towels—and occasionally

with expensive dresses that my sister had bought her in London (and which my sister, to her great chagrin, sometimes spotted draped over the azaleas). My mother was pretty sure the mice were nesting under this stack of cloth.

As it happened she was quite right and, about 16 layers down, I indeed found a little cluster of blinking and startled field mice. We scooped them up and she said, “Take them out to the garden shed.” There she had made a nice little rodent bed—naturally she couldn’t bear just to dump them on the concrete. So now she was feeling relieved and her spleen was fully vented.

That night, however, she couldn’t sleep because of thinking about those poor little mice who were now so cold out in the shed. She had a very restless night and, early the next day, she began taking food out to them. My mother then would set out small dishes of hazelnuts and oatmeal every day so that the little creatures would make it through till early spring, when they could gather food for themselves. She has a very compassionate nature, even if she occasionally goes a bit overboard.

The one creature that my mother doesn’t like very much is the cat—largely because of how cats hunt and kill birds and other small creatures. The way cats tease their

prey really breaks her heart. On one occasion, however, when all us children had grown up and gone away, and my father was traveling a lot and she was by herself, a very ragged tomcat came around and started following her. It looked so forlorn, so messed up, that she started feeding it. And the news spread pretty fast: “There’s a soft touch down at Farthing Green Farm.” Within eighteen months she had twenty-three cats. Some were visitors. But once this tom got a bit of bulk back on and was in full breeding form, he produced offspring with any of the female cats that came around. So here was this big tom—my mother named him Father Flynn, although I’m not quite sure where the name came from—and his partners and a vast array of offspring.

Finally my mother realized she had to do something or the cats would go on reproducing *ad infinitum*. So she gathered them all up and took them to the animal refuge, where she knew they would be found good homes. On a farm if a cat has kittens, the farmer usually just puts them in a bag and takes them to the pond and drowns them. There was absolutely no way my mother could do that.

So having a vast compassionate nature is a very beautiful thing, but it can cause a certain amount of distress, as most of us have experienced ourselves.

And now my mother is 82 years old and her body seems to be reaching its limit. How does one hold that? How does one use the practice to relate to the situation—to bring balance to the heart and to be of benefit to her and to others?

The wonderful Thai forest master Luang Por Duhn teaches us that the *citta*, the heart, is the Buddha. “Don’t look for the Buddha anywhere else,” he says, “the aware quality of the heart is the Buddha.” This is an extraordinarily forthright, clear, completely nondualistic teaching.

The problem that arises when we love or hate someone is that there is a polarity, a duality, that the heart easily can be drawn into: there’s me here and there’s the other out there. And the more intense the emotion, the greater the feeling of duality.

Although we can be very focused on generating loving-kindness toward another being, there’s always the matter of also sustaining the liberating insight that recognizes selflessness, *anattā*, that sees that all *dhammas* are not-self and that the impression of a self-existent, separate entity is merely an impression based upon ignorance and the activity of the senses. This conundrum

can be a focus of practice.

In this light it's interesting to reflect on the great masters and the relationships between their spiritual practices and their families. Ajahn Chah was recognized as a highly accomplished being, and one of his first disciples when he started at Wat Pah Pong was his mother. She moved out of her village, was ordained as a nun, and went to live in the forest with him and his cluster of monks. When she died, Ajahn Chah made a great ceremony of her funeral—it was a huge affair—and he ordained eighty or ninety people during the event to make merit for her. Moreover, the main temple, the ordination hall, at Wat Pah Pong was built on the exact spot where his mother was cremated.

Sri Ramana Maharshi was also said to be a supremely detached being; he was famed for being so equanimous that rats sometimes nibbled on his legs when he sat in *samādhi* and he allowed doctors to treat him because it made *them* feel better. Similarly to the life of Ajahn Chah, his mother became his disciple and went to live at the bottom of Arunachala Mountain while he was in a cave at the top. After she died, he too built his ashram on the place where she was cremated.

So here are these two highly accomplished, extraordinarily detached beings who both built their temples on their mothers' ashes. Of course this may have no significance whatsoever, but to me it indicates that they're *not* saying that "All *sankhāras* are impermanent, my mother is just a formation in nature like any other, and it's no big deal." There's a mysterious twining here of both the realization of ultimate truth and the recognition of the unique quality of that personal connection on the material plane. It's almost as if the mother is the primordial symbol of the source of reality, as she is the source of life on the physical plane. After all, in the West we freely use the term "Mother Nature," and "nature" is another word for "Dhamma." So perhaps it is natural and perfectly appropriate to accord this being with whom we have a unique relationship a unique position among all the dimensions of life that we experience.

At this time, I have found myself practicing, first of all, to establish in the mind as clear an insight of the non-dual as possible—or you might say to establish the heart in pure knowing—and then I've been bringing up a phrase or question, an investigational statement, such as, "Where is my mother?" or "What is my mother?" The purpose of this

process is to let go of any habitual identification, to break down that notion of myself here and the other over there, and to open the heart to the present moment.

Then, within that basic space of awareness, I consciously bring forth the intentions and emotions of *mettā*, *karunā*, *muditā*, and *upekkhā*—loving-kindness, compassion, sympathetic joy, and equanimity.

There needs, however, to be a balancing within that, because as soon as those intentions or qualities are aroused, one can slip back into the idea of me over here sending it to you over there, which is a dualism. But there's a way that Dhamma practice can guide us toward both seeing things as completely empty (the ultimate truth of things) and respecting the convention that there's a being here and a being there (the relative truth of things). On one level that convention pertains. But it's only a partial truth, a half-truth, and it exists within the context of Dhamma.

One of the ways that the Buddha spoke about stream entry—the irreversible breakthrough to realization of the Dhamma—was as a “change of lineage.” The phrase relates to the idea that “I am a personality; this is me, this is mine, this is what I am.” This belief is called *sakkāyaditthi*, or “personality view.” And as long as “I am the body,” then of

course Pat Horner and Tom Horner are my parents. But if the body is not-self, and perceptions are not-self, feelings are not-self, the personality is not-self, what does that say about Mr. and Mrs. Horner? What does that mean? If this body is not-self, then the lineage of the body can't be the whole story.

This is a subtle point of Dhamma and it's easy to grasp it in the wrong way, as I most painfully did when I was a young novice in Thailand. I can't believe I really did this, but I recall that, in a letter I sent to my mother from Thailand in '78, I actually wrote, "You know, in truth, you're not really my mother." Something in me doesn't want to remember having done that, but I have a sinking feeling that I did.

Anyway, we exchanged a number of rather tense letters in those days, when I was "full of the light" in Thailand, but this one certainly represented the nadir. In retrospect it was pretty awful and very embarrassing. When my mother received this particular inspired declaration, she pointed out that she definitely was my mother since certainly nobody else was. She wrote, "I care about you because you are my son, not because you are a Buddhist monk—*compris?*"

Even at that time I realized that this was a totally appropriate response from her. I wasn't taking hold of the principle correctly. However, when that insight is present and we don't pick it up wrongly, we can genuinely see this change of lineage, without getting the relative and the ultimate planes confused.

There is that relationship with our parents in this flow of karmic formations, but the lineage of our true reality is seen to be fundamentally rooted in the Dhamma. That's the source, the origin, the basis. Rather than thinking of one's physical parents as the origin, we can have the clear realization that that's just part of the situation. It's the Uncreated, the Unformed, the Unborn, the Unconditioned that's the genuine source, the genuine origin, the basis, the ground of reality. We can fully respect the convention *and* we can base our practice on the insight that all *sankhāras* arise and cease, that all dhammas are not-self. There's nothing to get heated about, nothing to get carried away by; it's just life doing its dance. The heart can remain serene, stable, clear, and bright. Which, of course, is what makes it possible for us to be of benefit to others, whether they be our parents, our children, our teachers, our students, . . . or the mice.

***Pat Horner** passed away peacefully on July 16, 2003. She had pancreatic cancer but was largely able to remain active and independent until she died. During her last swim at her local pool, at the end of June, she was chagrined that she could manage only twenty lengths in half an hour (rather than her usual twenty-four), and ten days before the end she was out in her underwear and a raincoat at midnight, rescuing a favourite plant from a snail attack brought on by a sudden rain shower. She was also still solving tricky crossword clues up to the time that she slipped into unconsciousness, three days before she died.*

She passed away at home in her own bed, with myself and her two daughters, Kate and Jane, as well as her son-in-law, Tony, whom she loved as a second son, at her side. She is buried close to a favorite ancient copper beech in Sherborne, Dorset, with a small but bright flower garden on her grave.

*if there are any heavens my mother will(all by herself)have
one. It will not be a pansy heaven nor
a fragile heaven of lilies-of-the-valley but
it will be a heaven of blackred roses*

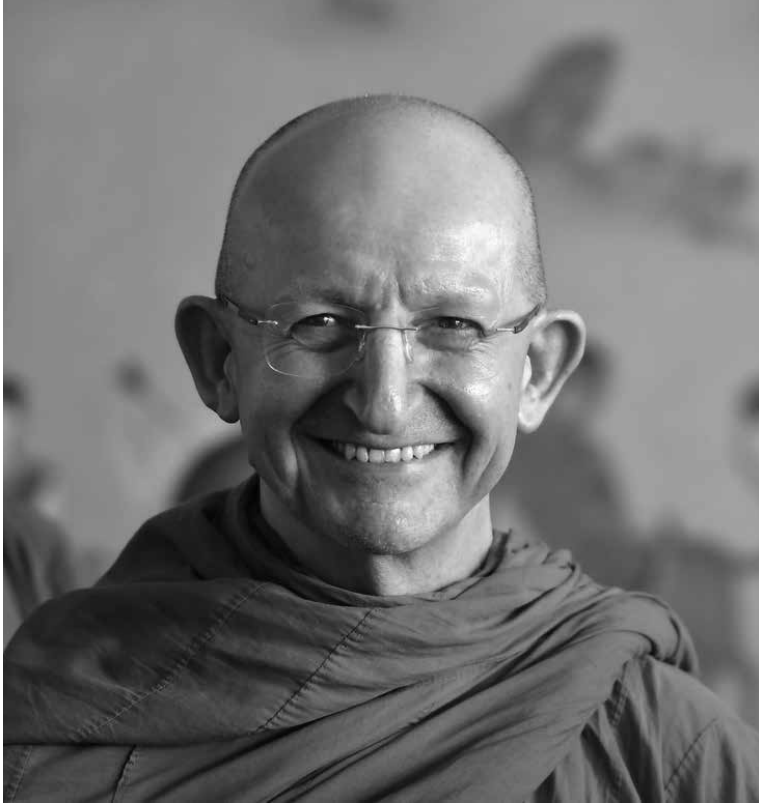
—e. e. cummings

แพท ฮอร์เนอร์ กับ พระอาจารย์อมโร ในสวนที่บ้าน ในรัฐเคนท์
(ประมาณระหว่าง พ.ศ.๒๕๓๓ - พ.ศ.๒๕๔๓)

มุมขวาบนของภาพเป็นเพิงเก็บของที่พวกหนูนาถูกเนรเทศไป

Pat Horner with Ajahn Amaro in the garden of her
cottage in Kent, mid-1990's; the shed to which the mice
were banished is in the far right-hand corner

พระราชพุทธิวรคุณ (อมโรภิกขุ)

เจ้าอาวาส วัดอมราวดี ประเทศอังกฤษ

**Venerable Phra Rājabuddhivaraguna
(Amaro Bhikkhu)**

The Abbot of Amaravati Buddhist Monastery
United Kingdom

- นามเดิม** เจเรมี ชาร์ลส์ จูเลียน ฮอว์เนอร์
- เกิดเมื่อ** เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๙๙ ที่ประเทศอังกฤษ
- การศึกษา** สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีเกียรตินิยม สาขาจิตวิทยา และสาขาสรีรวิทยา (BSc in Psychology and Physiology) จากมหาวิทยาลัยลอนดอน (University of London) ประเทศอังกฤษ
- พ.ศ. ๒๕๑๑** มีโอกาสเดินทางมายังประเทศไทย และเดินทางต่อไปที่วัดป่านานาชาติ แล้วพักศึกษาและปฏิบัติธรรมที่นั่น
- พ.ศ. ๒๕๑๒** เดือนเมษายน อุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา โดยมีพระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อชา สุภทฺโท) เป็นพระอุปัชฌาย์
- เดือนตุลาคม เดินทางกลับประเทศอังกฤษ เพื่อร่วมกับ หลวงพ่อสุเมโธ ก่อสร้างวัดชิทเธิร์สต์ (ปัจจุบันคือ วัดป่าจิตตวิเวก)
- พ.ศ. ๒๕๑๖** เดินทางริกกฐดงค์จากวัดป่าจิตตวิเวก ไปยังวัดสาขาที่ ก่อตั้งใหม่ (วัดอรุณรัตนคีรี) ด้วยระยะทาง ๘๓๐ ไมล์ (ประมาณ ๑,๔๐๐ กิโลเมตร) และพำนักอยู่เป็นเวลา ๒ ปี เพื่อพัฒนาวัด
- พ.ศ. ๒๕๒๘** เดือนกรกฎาคม รับนิมนต์จากหลวงพ่สุเมโธ ไปปฏิบัติศาสนกิจที่วัดอมราวดี
- พ.ศ. ๒๕๓๓** รับนิมนต์ไปสอนกรรมฐานที่แคลิฟอร์เนีย ประเทศสหรัฐอเมริกา ทุกปี ปีละ ๒-๓ เดือน
- พ.ศ. ๒๕๓๙** เดือนมิถุนายน ก่อตั้งวัดป่าอภัยคีรี และพำนักประจำอยู่ที่วัด
- พ.ศ. ๒๕๔๐** รับตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดป่าอภัยคีรี มลรัฐแคลิฟอร์เนีย ร่วมกับพระอาจารย์ปล้นโน

- Lay name** J.C.J. Horner.
- Born** September 1956, England.
- Education** Received BSc in Psychology and Physiology with Honours from University of London.
- 1978** Took up residence at Wat Pah Nanachat, in the lineage of Ven. Ajahn Chah in Ubon Province, North-east Thailand.
- 1979** April – Ordained as a bhikkhu (*Upasampadā*), Phra Bodhiyana Thera (Luang Por Chah Subhaddo) was his preceptor.
October – returned to England to join Ven. Ajahn Sumedho at Wat Pah Cittaviveka, a newly founded forest monastery in Chithurst, West Sussex.
- 1983** Journeyed 830 miles on foot to the newly opened Harnham Vihāra (now called Aruna Ratanagiri Monastery) in Northumberland and spent 2 years there.
- 1985** Was invited to Amaravati Buddhist Monastery by Luang Por Sumedho, to help with teaching and administration.
- 1990** Was invited to start coming to the USA, spending a few months each year teaching there.
- 1996** June – established Abhayagiri Monastery, California.
- 1997** Led the community of Abhayagiri Monastery in collaboration with Ven. Ajahn Pasanno, as co-abbots.

- พ.ศ. ๒๕๔๗** เดินทางและพำนักปฏิบัติธรรมที่ประเทศอินเดีย
เนปาล และภูฏานเป็นเวลา ๑ ปี
- พ.ศ. ๒๕๕๓** รับนิมนต์จากหลวงพ่อบุญรอด ผู้ก่อตั้ง และเกษียณ
จากเจ้าอาวาสวัดอมราวดี ประเทศอังกฤษ ให้กลับ
มาประเทศอังกฤษ เพื่อรับหน้าที่เป็นเจ้าอาวาสวัด
อมราวดี สืบต่อจากท่าน
- พ.ศ. ๒๕๕๔** ได้รับแต่งตั้งเป็นพระอุปัชฌาย์
- พ.ศ. ๒๕๕๘** ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญ ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
ในราชทินนามที่ “พระวิเทศพุทธิคุณ”
- พ.ศ. ๒๕๖๒** ได้รับพระราชทานตั้งสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะชั้นราช ฝ่ายวิปัสสนาธุระ
ในราชทินนามที่ “พระราชพุทธิวรคุณ”

ผลงานการเขียนหนังสือ

มีผลงานการเขียนและเรียบเรียงหนังสือมากกว่า ๓๐ เล่ม เช่น *Tudong* (เป็นเรื่องการเดินทางจากวัดป่าจิตตวิเวกไปยังวัดอรุณ
รัตนคีรีที่ฮาร์นัม ระยะทางประมาณ ๑,๔๐๐ กิโลเมตร), *Small Boat*,
Great Mountain; *Rain on the Nile* และ *The Pilgrim Kamanita*
(นิยายอิงธรรมะ กามนิตกับวาสิฏฐี ภาคภาษาอังกฤษ) และเขียน
ร่วมกับท่านอาจารย์ปล้นโนจำนวน ๕ เล่ม หนึ่งในนั้นคือ *The
Island – An Anthology of the Buddha’s Teaching on Nibbāna*
หนังสือที่ท่านเขียนได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ รวม ๙ ภาษา
ได้แก่ ภาษาไทย สิงคโปร์ ฝรั่งเศส สเปน อิตาลี เยอรมัน โปรตุเกส
จีน และเวียดนาม

- 2004** Spent one year visiting the Buddhist holy places in India, Nepal, and Bhutan.
- 2010** Returned to England and took up the role of abbot at Amaravati, on the retirement of the founding abbot, Ven. Ajahn Sumedho.
- 2011** Was granted permission to be an *upajjhāya* (ordination preceptor).
- 2015** Along with Ajahn Pasanno, Ajahn Amaro was honoured by the King of Thailand with the ecclesiastical title 'Chao Khun'. Together with this honour he was given the name 'Videsabuddhigūṇa'.
- 2019** Along with Ajahn Pasanno, Ajahn Amaro was honoured by the King of Thailand with the ecclesiastical title 'Chao Khun Rāja'. Together with this honour he was given the name 'Rājabuddhivaragūṇa'.

Ajahn Amaro has written or edited more than 30 books, including an account of an 830-mile trek from Chithurst to Harnham Vihara called *Tudong*, other titles include: *Small Boat, Great Mountain; Rain on the Nile* and *The Pilgrim Kamanita*; 5 books were co-written with Ajahn Pasanno, one of these is *The Island - An Anthology of the Buddha's Teachings on Nibbāna*.

His books have been translated to 9 languages; Thai, Sinhala, French, Spanish, Italian, German, Portuguese, Chinese and Vietnamese.

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.

To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

You are free to:

- copy and redistribute the material in any medium or format

The licensor cannot revoke these freedoms as long as you follow the license terms.

Under the following terms:

- Attribution: You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made. You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.
- Non-Commercial: You may not use the material for commercial purposes.
- No Derivatives: If you remix, transform, or build upon the material, you may not distribute the modified material.
- No additional restrictions: You may not apply legal terms or technological measures that legally restrict others from doing anything the license permits.

Notices:

You do not have to comply with the license for elements of the material in the public domain or where your use is permitted by an applicable exception or limitation.

No warranties are given. The license may not give you all of the permissions necessary for your intended use. For example, other rights such as publicity, privacy, or moral rights may limit how you use the material.

"รำลึกซึ่ง...
ความรักและแรงบันดาลใจของแม่"

——
A reflection on a mother's love
and inspiration.